

MARZENA SZABŁOWSKA-JUCKIEWICZ

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Refundacja składek na ubezpieczenia społeczne osób niepełnosprawnych prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą

The Refund of Social Insurance Contributions of Disabled Persons Conducting Non-agricultural Economic Activity

Streszczenie. Osoby niepełnosprawne prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą mogą ubiegać się o refundację składek na ubezpieczenia społeczne ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Wprowadzony przez ustawodawcę wyjątek od ogólnej reguły finansowania składek na ubezpieczenia społeczne osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą przez samych ubezpieczonych, w całości z własnych środków, jest jednym z instrumentów służących aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych. Wątpliwości budzi jednak zakres wymogów o charakterze techniczno-formalnym, które muszą zostać spełnione przez osobę ubiegającą się o refundację, oraz to, czy zasadne było zastąpienie przez ustawodawcę mechanizmu dofinansowania składek refundacją składek.

Słowa kluczowe: osoba niepełnosprawna; pozarolnicza działalność gospodarcza; ubezpieczenia społeczne; składka na ubezpieczenia społeczne; refundacja składek na ubezpieczenia społeczne.

Abstract. Disabled persons conducting non-agricultural economic activity may apply for the refund of social insurance contributions from the State Fund for Rehabilitation of the Disabled Persons. The exception to the general rule of financing social insurance contributions of persons conducting non-agricultural economic activity by the insured persons themselves, entirely from their own funds, constitutes one of the instruments introduced by the law-maker to enhance vocational activation of disabled persons. However, the scope of requirements of technical and formal nature to be met by a person applying for the refund, as well as the assessment whether it was justified on the part of the law-maker to replace the mechanism of co-financing social insurance contributions with the refund of social insurance contributions leave room for doubt.

Keywords: disabled person; non-agricultural economic activity; social insurance; social insurance contribution; refund of social insurance contributions.

1. Wprowadzenie

Dla osób niepełnosprawnych wejście na rynek pracy oraz utrzymanie się na nim wiążą się niejednokrotnie z dużymi trudnościami, co może zniechęcać do podejmowania aktywności zawodowej. Z kolei bierność zawodowa prowadzi bardzo często do marginalizacji, a nawet wykluczenia społecznego osób niepełnosprawnych¹. Aby przeciwdziałać tego rodzaju negatywnym zjawiskom, wdrażane są programy aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych, w realizację których zaangażowane są władze państwowe i samorządowe. Ze środków publicznych wspiera się zatrudnianie osób niepełnosprawnych w warunkach pracy chronionej oraz przez pracodawców z otwartego rynku pracy, a także samozatrudnienie osób niepełnosprawnych. Za przejaw wspierania samozatrudnienia osób niepełnosprawnych należy uznać w szczególności wprowadzanie preferencyjnych zasad finansowania składek na ubezpieczenia społeczne osób

¹ Por. W. Ratajczak, *Osoby niepełnosprawne a wykluczenie społeczne – bariery dostępu do pracy* [w:] L. Frąckiewicz (red.), *Wykluczenie społeczne*, Katowice 2005, s. 219.

niepełnosprawnych prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą lub gospodarstwo rolne.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie zasad refundacji składek na ubezpieczenia społeczne osób niepełnosprawnych prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą. Refundacja składek na ubezpieczenia społeczne zastąpiła mechanizm dofinansowania składek na ubezpieczenia społeczne. Z uwagi na to warto porównać te instrumenty oraz zastanowić się, który z nich jest bardziej skuteczny, tj. bardziej ułatwia prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej osobom niepełnosprawnym.

2. Podstawowe pojęcia

2.1. Pojęcie działalności gospodarczej oraz przedsiębiorcy

„Działalność gospodarcza” oraz „przedsiębiorca” to pojęcia prawne, które zostały zdefiniowane w ustawie z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej². W myśl art. 2 tej ustawy działalnością gospodarczą jest zarobkowa działalność wytwórcza, budowlana, handlowa, usługowa oraz poszukiwanie, rozpoznawanie i wydobywanie kopalin ze złóż, a także działalność zawodowa, wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły. Z kolei zgodnie z art. 4 u.s.d.g. przedsiębiorcą jest osoba fizyczna, osoba prawna i jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, która posiada zdolność prawną i wykonuje we własnym imieniu działalność gospodarczą. Za przedsiębiorców uznaje się także wspólników spółki jawnej w zakresie wykonywanej przez nich działalności (art. 4 ust. 2 u.s.d.g.).

2.2. Pojęcie osoby prowadzącej pozarolniczą działalność

Pojęcie osoby prowadzącej pozarolniczą działalność zdefiniowane w ustawie z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecz-

² Tekst jedn.: Dz.U. z 2013 r., poz. 672 ze zm. (dalej: u.s.d.g.).

nych³ nie jest tożsame z pojęciem przedsiębiorcy w rozumieniu przepisów ustawy o swobodzie działalności gospodarczej⁴. Zgodnie z art. 8 ust. 6 u.s.u.s. za osobę prowadzącą pozarolniczą działalność uważa się:

1. osobę prowadzącą pozarolniczą działalność gospodarczą na podstawie przepisów o działalności gospodarczej lub innych przepisów szczególnych,
2. twórcę i artystę w rozumieniu odpowiednio art. 8 ust. 7 i art. 8 ust. 8 u.s.u.s., jeżeli została wydana decyzja Komisji do Spraw Zaopatrzenia Emerytalnego Twórców w sprawie rozpoczęcia działalności twórczej lub artystycznej⁵,
3. osobę prowadzącą działalność w zakresie wolnego zawodu w rozumieniu przepisów o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne,
4. osobę prowadzącą działalność w zakresie wolnego zawodu, z której przychody są przychodami z działalności gospodarczej w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych,
5. wspólnika jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz wspólników spółki jawnej, komandytowej lub partnerskiej,
6. osobę prowadzącą publiczną lub niepubliczną szkołę, inną formę wychowania przedszkolnego, placówkę lub ich zespół, na podstawie przepisów o systemie oświaty (art. 8 ust. 6 u.s.u.s.).

W literaturze przedmiotu zauważa się, że wspólnicy osobowych spółek prawa handlowego i jednoosobowej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, a także osoby prowadzące publiczną lub niepubliczną szkołę, inną formę wychowania przedszkolnego, placówkę lub ich zespół, na podstawie przepisów o systemie oświaty, nie wykonują działalności gospodarczej w rozumieniu art. 2 u.s.d.g. Prowadzą one natomiast działalność pozarolniczą w rozumieniu art. 8 ust. 6 u.s.u.s.⁶

³ Tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 1442 ze zm. (dalej: u.s.u.s.).

⁴ Por. K. Dziwota [w:] J. Wantoch-Rekowski (red.), *Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych. Komentarz*, Toruń–Warszawa 2007, s. 69.

⁵ Zob. art. 8 ust. 9 u.s.u.s.

⁶ Zob. B. Gudowska [w:] B. Gudowska, J. Strusińska-Żukowska (red.), *Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 209.

2.3. Pojęcie osoby prowadzącej pozarolniczą działalność gospodarczą

W oparciu o art. 8 ust. 6 pkt 1 u.s.u.s. oraz przepisy ustawy o swobodzie działalności gospodarczej można zrekonstruować pojęcie osoby prowadzącej pozarolniczą działalność gospodarczą. Zgodnie z art. 8 ust. 6 pkt 1 u.s.u.s. jedną z kategorii osób prowadzących pozarolniczą działalność są osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą na podstawie przepisów o działalności gospodarczej lub innych przepisów szczególnych. Chodzi tutaj zatem o osoby fizyczne posiadające status przedsiębiorcy w rozumieniu art. 4 u.s.d.g. (lub innych przepisów szczególnych), wykonujące działalność gospodarczą (art. 2 u.s.d.g.), z wyłączeniem rodzajów działalności określonych w art. 3 u.s.d.g.

W literaturze przedmiotu podkreśla się, że przedsiębiorcą może być tylko osoba fizyczna, która posiada pełną zdolność do czynności prawnych. Ponadto zwraca się uwagę na to, że „statusu prawnego przedsiębiorcy nie nabywa się przez samo podjęcie i wykonywanie działalności gospodarczej przed uzyskaniem wpisu do ewidencji działalności gospodarczej lub bez wpisu i zamiaru jego uzyskania (czyli ujawnienie faktu podjęcia wykonywania działalności gospodarczej)”⁷.

3. Osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą w systemie ubezpieczeń społecznych

3.1. Zakres obowiązku ubezpieczenia

Prowadzenie pozarolniczej działalności, w tym pozarolniczej działalności gospodarczej, na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej to jeden z tytułów obowiązku ubezpieczenia społecznego, co wynika z art. 6 ust. 1 pkt 5 u.s.u.s.

Osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej podlegają obowiązkowo ubezpieczeniu emery-

⁷ C. Kosikowski, *Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 35.

talnemu, rentowemu i wypadkowemu w okresie od dnia rozpoczęcia wykonywania działalności do dnia zaprzestania wykonywania działalności, z wyłączeniem okresu, na który wykonywanie działalności zostało zawieszona na podstawie przepisów o swobodzie działalności gospodarczej⁸. Zgodnie z art. 36a ust. 1–2 u.s.u.s. od dnia zawieszenia wykonywania pozarolniczej działalności gospodarczej do dnia poprzedzającego wznowienie tej działalności ubezpieczenie emerytalne i rentowe jest dobrowolne, z kolei ubezpieczenie wypadkowe – ustawowo wyłączone.

Przepis art. 11 ust. 2 u.s.u.s. stwarza osobom prowadzącym pozarolniczą działalność gospodarczą możliwość dobrowolnego przystąpienia do ubezpieczenia chorobowego. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że mamy do czynienia w tym przypadku z „dobrowolnością związaną”, ponieważ dobrowolność przystąpienia do ubezpieczenia chorobowego jest uzależniona od podlegania obowiązkowi ubezpieczenia emerytalnego i rentowego⁹.

W art. 22 ust. 1 u.s.u.s. zostały określone stopy procentowe składek na poszczególne ubezpieczenia społeczne. Składka na ubezpieczenie emerytalne wynosi 19,52% podstawy wymiaru, na ubezpieczenia rentowe – 8% podstawy wymiaru, na ubezpieczenie chorobowe – 2,45% podstawy wymiaru. Z kolei stopa procentowa składki na ubezpieczenie wypadkowe jest zróżnicowana i wynosi od 0,40% do 8,12%.

3.2. Podstawa wymiaru składek

W myśl art. 18 ust. 8 u.s.u.s. w przypadku osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe stanowi kwota zadeklarowana, nie niższa niż 60% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego w gospodarce narodowej. Zgodnie z art. 18a ust. 1 u.s.u.s. w okresie pierwszych 24 miesięcy kalendarzowych od dnia rozpoczęcia wykonywania działalności kwota zadeklarowana nie może być niższa niż 30% minimalnego wy-

⁸ Zob. art. 6 ust. 1 pkt oraz art. 12 ust. 1 u.s.u.s. w zw. z art. 13 pkt 4 u.s.u.s.

⁹ I. Jędrasik-Jankowska, *Pojęcie i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego*, Warszawa 2010, s. 71.

grodzienia za pracę. Z preferencyjnego ustalenia podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe nie mogą skorzystać osoby, które:

1. prowadzą lub w okresie ostatnich 60 miesięcy kalendarzowych przed dniem rozpoczęcia wykonywania działalności prowadziły pozarolniczą działalność gospodarczą;
2. wykonują działalność na rzecz byłego pracodawcy, na rzecz którego przed dniem rozpoczęcia działalności w bieżącym lub w poprzednim roku kalendarzowym wykonywały w ramach stosunku pracy lub w ramach spółdzielczego stosunku pracy czynności wchodzące w zakres obecnie wykonywanej działalności (art. 18a ust. 2 u.s.u.s.)¹⁰.

Przepis art. 20 ust. 1 u.s.u.s. przewiduje, że podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe stanowi zarazem podstawę wymiaru składki na ubezpieczenie wypadkowe. Z kolei zgodnie z art. 21 ust. 3 u.s.u.s. podstawa wymiaru składki na ubezpieczenie chorobowe nie może przekraczać 250% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej.

3.3. Zasady finansowania i opłacania składek

Zasady finansowania składek na ubezpieczenia społeczne osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą zostały określone w art. 16 ust. 4 pkt 1 u.s.u.s. Zgodnie z tym przepisem obowiązkowe składki na ubezpieczenie emerytalne, rentowe i wypadkowe oraz dobrowolne składki na ubezpieczenie chorobowe osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą finansują w całości z własnych środków sami ubezpieczeni.

W tym przypadku płatnikiem składek na ubezpieczenia społeczne jest sam ubezpieczony (art. 4 pkt 2 lit. d u.s.u.s.). Jego obowiązkiem jest obliczanie oraz opłacanie składek za każdy miesiąc kalendarzowy (art. 46 ust. 1. u.s.u.s.). Składki za dany miesiąc kalendarzowy powinien on opłacać nie później niż do 10 dnia następnego miesiąca, jeżeli jest osobą

¹⁰ Szerzej na temat zasad preferencyjnego ustalania podstawy wymiaru składek zob. K. Madej [w:] J. Wantoch-Rekowski (red.), *Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych. Komentarz*, Toruń–Warszawa 2007, s. 69.

fizyczną opłacającą składki wyłącznie za siebie, albo nie później niż do 15 dnia następnego miesiąca, jeżeli opłaca składki także za inne osoby (art. 47 ust. 1 pkt 1 oraz pkt 3 u.s.u.s.)¹¹.

4. Zasady finansowania i opłacania składek na ubezpieczenia społeczne osób niepełnosprawnych prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą

4.1. Uwagi ogólne

Polski ustawodawca sformułował definicję formalną osoby niepełnosprawnej: „oprócz faktycznej niepełnosprawności, do uznania danej osoby za niepełnosprawną, konieczne jest jeszcze posiadanie przez nią stosownego orzeczenia, potwierdzającego tę niepełnosprawność”¹². Zgodnie z art. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych¹³ osobami niepełnosprawnymi są te osoby, których niepełnosprawność została potwierdzona stosownym orzeczeniem, w tym orzeczeniem o zakwalifikowaniu do jednego z trzech stopni niepełnosprawności (tj. znacznego, umiarkowanego albo lekkiego stopnia niepełnosprawności), orzeczeniem o całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy, wydanym na podstawie przepisów ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu

¹¹ Zob. także: E. Szustak, *Ubezpieczenia społeczne i ubezpieczenie zdrowotne osób prowadzących pozarolniczą działalność i osób z nimi współpracujących*, Warszawa 2010, s. 62.

¹² A. Tyśkiewicz-Mazur, *Definicje niepełnosprawności na potrzeby rehabilitacji zawodowej i zatrudnienia* [w:] A. Giedrewicz-Niewińska, M. Szablowska-Juckiewicz (red.), *Zatrudnianie osób niepełnosprawnych. Regulacje prawne*, Toruń 2014, s. 45. Podobnie: K. Berenda-Łabędź [w:] K. Berenda-Łabędź, L. Klimkiewicz, A. Pałeczka, *Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Akty wykonawcze. Komentarz*, Warszawa 2002, s. 15–16; A. Żak [w:] A. Świątkowski (red.), *Prawne pojęcie niepełnosprawności*, „Studia z zakresu prawa pracy i polityki społecznej” 2003/2004, s. 349.

¹³ Tekst jedn.: Dz.U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721 ze zm. (dalej: u.r.z.s.).

Ubezpieczeń Społecznych¹⁴ lub orzeczeniem o niepełnosprawności, wydanym przed ukończeniem 16. roku życia.

Osoba niepełnosprawna może otrzymać ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych jednorazowo środki na podjęcie działalności gospodarczej (art. 12a u.r.z.s.)¹⁵ oraz dofinansowanie do wysokości 50% oprocentowania kredytu bankowego zaciągniętego na kontynuowanie tej działalności (art. 13 u.r.z.s.). W celu aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych ustawodawca zdecydował się również na wprowadzenie wyjątku od ogólnej reguły finansowania składek na ubezpieczenia społeczne osób niepełnosprawnych prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą przez samych ubezpieczonych w całości z własnych środków¹⁶. W ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych przewidziano zaangażowanie środków publicznych w finansowanie składek na ubezpieczenia społeczne osób niepełnosprawnych prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą.

4.2. Od dofinansowania do refundacji składek na ubezpieczenia społeczne

Na podstawie art. 1 pkt 16 ustawy z dnia 20 grudnia 2002 r. o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych¹⁷ nadano nowe brzmienie art. 25 u.r.z.s. Wprowadzono wówczas uregulowania dotyczące finansowania części składek na ubezpieczenia społeczne osób niepełnosprawnych podejmujących po raz pierwszy działalność gospodarczą ze środków PFRON. Na podstawie ust. 3b art. 25 u.r.z.s. w brzmieniu obowiązującym od 1 stycznia 2004 r. do 31 grudnia 2007 r. PFRON finansował osobom podejmującym po raz pierwszy działalność gospodarczą: 75% składek na ubezpieczenie emerytalne – w przypadku osób zaliczonych do znacznego stopnia niepełno-

¹⁴ Tekst jedn.: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.

¹⁵ Szerzej zob. I. Kaczyńska-Wasiak, *Wsparcie działalności gospodarczej osoby niepełnosprawnej*, „Praca i Rehabilitacja Niepełnosprawnych” 2008, nr 1–2, s. 6 i n.

¹⁶ Por. J. Wantoch-Rekowski, *Składki na ubezpieczenie emerytalne: konstrukcja i charakter prawny*, Toruń 2005, s. 164.

¹⁷ Dz.U. z 2003 r. Nr 7, poz. 79.

sprawności, 50% składek na ubezpieczenie emerytalne – w przypadku osób zaliczonych do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności oraz 50% składek na ubezpieczenie wypadkowe – w przypadku osób zaliczonych do lekkiego stopnia niepełnosprawności. Składki na ubezpieczenia społeczne były finansowane przez PFRON za okresy miesięczne przez okres roku na wniosek osoby niepełnosprawnej podejmującej działalność gospodarczą, składany łącznie z deklaracją rozliczeniową tych składek. Po upływie roku osoba niepełnosprawna mogła złożyć wraz deklaracją rozliczeniową wniosek o finansowanie składek na ubezpieczenia społeczne ze środków PFRON na kolejne okresy roczne¹⁸.

Od 1 stycznia 2008 r. zasady finansowania składek na ubezpieczenia społeczne osób niepełnosprawnych prowadzących działalność gospodarczą uległy radykalnej zmianie. Na mocy art. 1 pkt 14 ustawy z dnia 15 czerwca 2007 r. o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz o zmianie niektórych innych ustaw¹⁹ został uchylony art. 25 u.r.z.s., z kolei na podstawie art. 1 pkt 15 tejże ustawy dodano art. 25a–25d u.r.z.s. Mechanizm dofinansowania składek zastąpiono refundacją składek na ubezpieczenia społeczne. Od 1 stycznia 2008 r. osoba niepełnosprawna musi najpierw opłacić składki na ubezpieczenia społeczne w pełnej wysokości, a dopiero po ich opłaceniu może ubiegać się o zwrot części składek ze środków PFRON²⁰.

5. Refundacja składek na ubezpieczenia społeczne w latach 2008–2011

Od dnia 1 stycznia do 31 grudnia 2008 r. PFRON refundował na podstawie art. 25 ust. 5 u.r.z.s. osobom niepełnosprawnym prowadzącym działalność gospodarczą obowiązkowe składki na ubezpieczenia emerytalne

¹⁸ Art. 25 ust. 8-9 u.r.z.s. w brzmieniu obowiązującym od 1 stycznia 2004 r. do 31 grudnia 2007 r. Na temat postępowania w sprawie dofinansowania składek na ubezpieczenia społeczne zob. szerzej: M. Garbat, *Działalność gospodarcza osób niepełnosprawnych na własny rachunek*, „Praca i Rehabilitacja Niepełnosprawnych” 2006, nr 11–12, s. 23–24.

¹⁹ Dz.U. Nr 115, poz. 791.

²⁰ M. Wilczyńska [w:] B. Gudowska, J. Strusińska-Żukowska (red.), *Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych. Komentarz*, Warszawa 2011, s. 332–333.

i rentowe do wysokości składki, której podstawą wymiaru jest kwota 60% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w poprzednim kwartale – pod warunkiem terminowego opłacenia tych składek w całości. Z kolei w okresie od 1 stycznia 2009 r. do 31 grudnia 2011 r. refundacja składek następowała w oparciu o art. 25a ust. 1 pkt 1 u.r.z.s. w brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 3 ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych²¹. Zgodnie z tym przepisem ze środków PFRON mogły być refundowane obowiązkowe składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe do wysokości odpowiadającej wysokości składki, której podstawą wymiaru jest kwota określona w art. 18 ust. 8 oraz w art. 18a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych – pod warunkiem terminowego opłacenia tych składek w całości. Należy zauważyć, że zarówno w art. 25a ust. 5 u.r.z.s., jak i w art. 25a ust. 1 pkt 1 u.r.z.s. nie przewidziano różnicowania wysokości refundacji w zależności od stopnia niepełnosprawności osoby prowadzącej działalność gospodarczą.

Postępowanie w sprawie refundacji składek oraz obowiązki wnioskodawcy określono w art. 25c u.r.z.s.²², z kolei w art. 25d u.r.z.s. – zasady kontrolowania wnioskodawcy w zakresie refundacji składek. Oba przepisy zostały dodane z dniem 1 stycznia 2008 r., a następnie zmienione odpowiednio na podstawie art. 1 pkt 5 oraz art. 1 pkt 6 ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych²³ z dniem 1 stycznia 2009 roku. Od 1 stycznia 2009 r. w ramach art. 25c oraz art. 25d u.r.z.s. nie wprowadzono daleko idących zmian.

²¹ Dz.U. Nr 237, poz. 1652.

²² Szerzej zob. Z. Florczak-Nowak, *Wsparcie ze środków publicznych dla osób niepełnosprawnych prowadzących działalność gospodarczą*, „Praca i Rehabilitacja Niepełnosprawnych” 2009, nr 5, s. 17–19.

²³ Dz.U. Nr 237, poz. 1652.

6. Refundacja składek na ubezpieczenia społeczne od 1 stycznia 2012 roku

6.1. Uwagi ogólne

Od 1 stycznia 2012 r., inaczej niż w okresie 2008–2011, wysokość refundacji składek na ubezpieczenia społeczne jest zróżnicowana w zależności od stopnia niepełnosprawności osoby wykonującej działalność gospodarczą²⁴. Nie sposób nie zauważyć również, że postępowanie w sprawie refundacji składek na ubezpieczenia społeczne charakteryzuje się niezmiernie wysokim poziomem sformalizowania, co może być bardzo uciążliwe dla wnioskodawców.

6.2. Zakres oraz warunki refundacji składek

Zgodnie z art. 25a ust. 1 u.r.z.s. osoba niepełnosprawna prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą może otrzymać ze środków PFRON refundację obowiązkowych składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe w wysokości określonej zgodnie z przepisami ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Wysokość przysługującej refundacji jest zróżnicowana w zależności od stopnia niepełnosprawności osoby prowadzącej pozarolniczą działalność gospodarczą. W przypadku osób zaliczonych do grupy ze znacznym stopniem niepełnosprawności refundacja przysługuje w wysokości 100% kwoty obowiązkowych składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe. Z kolei osoby zaliczone do umiarkowanego albo lekkiego stopnia niepełnosprawności są uprawnione do refundacji w wysokości odpowiednio 60% albo 30% obowiązkowych składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe. Warunkiem uzyskania refundacji obowiązkowych składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe ze środków

²⁴ Na podstawie art. 1 pkt 8 ustawy z dnia 29 października 2010 r. o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 226, poz. 1475) nadano brzmienie pkt 1 w ust. 1 art. 25a u.r.z.s. oraz dodano ust. 1a w art. 25a u.r.z.s.

PFRON jest terminowe opłacenie tych składek w całości przez osobę niepełnosprawną prowadzącą pozarolniczą działalność gospodarczą.

Refundacja obowiązkowych składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe osoby niepełnosprawnej prowadzącej pozarolniczą działalność gospodarczą jest udzielana jako pomoc *de minimis*²⁵.

6.3. Postępowanie w sprawie refundacji składek

Wniosek o wypłatę refundacji składek na ubezpieczenia społeczne za dany miesiąc (tj. wniosek Wn-U-G) osoba niepełnosprawna prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą składa PFRON²⁶, a od 1 stycznia 2015 r. – Pełnomocnikowi Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych²⁷. Wniosek należy złożyć do ostatniego dnia miesiąca, w którym upłynął termin do opłacenia składek na ubezpieczenia społeczne, zgodnie z przepisami o systemie ubezpieczeń społecznych²⁸. Termin do złożenia wniosku przywraca się na prośbę wnioskodawcy, jeżeli uprawdopodobni on, że uchybienie nastąpiło bez jego winy²⁹.

Osoba niepełnosprawna prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą przekazuje wniosek w formie dokumentu elektronicznego przez transmisję danych oraz pobiera drogą elektroniczną potwierdzenie wysłanego wniosku. Wniosek może być przekazany również w formie dokumentu pisemnego (art. 25c ust. 4 u.r.z.s.). Wnioskodawca przekazujący wniosek w formie elektronicznej uwierzytelnia ten dokument podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą kwalifikowanego certyfikatu albo certyfikatem dostarczonym przez PFRON, a następnie zarejestrowa-

²⁵ Zob. art. 25c ust. 11 u.r.z.s. oraz § 3 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 stycznia 2009 r. w sprawie refundacji składek na ubezpieczenia społeczne osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 8, poz. 42 ze zm.).

²⁶ Zob. art. 25c ust. 1 u.r.z.s.

²⁷ Zob. art. 33 pkt 3 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. przepisy wprowadzające ustawę o finansach publicznych (Dz.U. Nr 157, poz. 1241 ze zm.).

²⁸ Zob. § 6 ust. 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 stycznia 2009 r. w sprawie refundacji składek na ubezpieczenia społeczne osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 8, poz. 42 ze zm.).

²⁹ Zob. § 9 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 stycznia 2009 r. w sprawie refundacji składek na ubezpieczenia społeczne osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 8, poz. 42 ze zm.).

nym w programie informatycznym udostępnionym przez Fundusz³⁰. Warto wspomnieć o tym, że wnioskodawca jest uprawniony do skorzystania z danych zgromadzonych w systemie informatycznym ZUS. W jednostce Zakładu może on nieodpłatnie sporządzić wnioski w formie wydruku z oprogramowania informatycznego Zakładu (art. 25c ust. 4a u.r.z.s.).

Osoba niepełnosprawna prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą przesyła wraz z pierwszym wnioskiem Wn-U-G:

1. dane wnioskodawcy zawierające: pełną i skróconą nazwę, o ile posiada, oraz imię i nazwisko wnioskodawcy, numery PESEL, REGON i NIP, o ile ich nadanie wynika z przepisów prawa, adres zamieszkania wnioskodawcy, adres do korespondencji, o ile jest inny niż adres zamieszkania, imię i nazwisko osoby odpowiedzialnej za kontakty z PFRON, jej numery telefonu i faksu oraz adres poczty elektronicznej, o ile posiada;
2. kopie aktualnych dokumentów potwierdzających pełną i skróconą nazwę wnioskodawcy, o ile posiada, imię i nazwisko wnioskodawcy oraz numery REGON i NIP, o ile ich nadanie wynika z przepisów prawa;
3. kopie aktualnego orzeczenia o niepełnosprawności albo orzeczenia o stopniu niepełnosprawności lub orzeczenia traktowanego na równi z tym orzeczeniem;
4. upoważnienie osoby przesyłającej dane lub dokumenty, o których mowa w pkt 1–3, do występowania w imieniu wnioskodawcy³¹.

Po otrzymaniu wniosku Wn-U-G PFRON sprawdza go pod względem rachunkowym i formalnym. W terminie 14 dni od dnia otrzymania wniosku informuje on wnioskodawcę o uznaniu wniosku za kompletny i prawidłowo wypełniony albo o stwierdzonych nieprawidłowościach

³⁰ Zob. § 8 ust. 2 oraz § 8 ust. 4 pkt 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 stycznia 2009 r. w sprawie refundacji składek na ubezpieczenia społeczne osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 8, poz. 42 ze zm.).

³¹ Zob. § 7 ust. 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 stycznia 2009 r. w sprawie refundacji składek na ubezpieczenia społeczne osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 8, poz. 42 ze zm.).

dotyczących wniosku i wzywa do ich usunięcia wraz z pouczeniem o pozostawieniu wniosku bez rozpoznania w przypadku ich nieusunięcia³².

PFRON podejmuje czynności mające na celu ustalenie kwoty refundacji składek na ubezpieczenia społeczne oraz zaległości wnioskodawcy w zobowiązaniach wobec Funduszu³³. Jeżeli ustalona przez Fundusz kwota refundacji składek na ubezpieczenia społeczne jest inna niż wskazane we wniosku, Prezes Zarządu Funduszu wydaje decyzję o wysokości refundacji. Jeżeli zaś wnioskodawca posiada zaległości w zobowiązaniach wobec Funduszu przekraczające ogółem kwotę 100 zł, Prezes Zarządu Funduszu wydaje decyzję o wstrzymaniu refundacji składek na ubezpieczenia społeczne do czasu uregulowania zaległości przez wnioskodawcę³⁴. Od decyzji o wysokości refundacji oraz od decyzji o wstrzymaniu refundacji wnioskodawcy przysługuje odwołanie do ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego (art. 25d ust. 2 u.r.z.s.).

PFRON przekazuje na rachunek bankowy wnioskodawcy ustaloną kwotę refundacji składek na ubezpieczenia społeczne w terminie 14 dni od dnia otrzymania kompletnego i prawidłowo wypełnionego wniosku Wn-U-G, jeżeli zaległości wnioskodawcy wobec Funduszu nie przekraczają kwoty 100 zł. Ponadto informuje on wnioskodawcę o sposobie ustalenia kwoty refundacji składek na ubezpieczenia społeczne, jeżeli kwota ta różni się od kwoty wskazanej we wniosku (art. 25c ust. 5 u.r.z.s.).

Od 1 stycznia 2015 r. czynności związane z weryfikacją wniosku Wn-U-G oraz przekazaniem kwoty refundacji składek na ubezpieczenia społeczne będą podejmowane przez Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

³² Zob. § 10 pkt 1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 stycznia 2009 r. w sprawie refundacji składek na ubezpieczenia społeczne osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 8, poz. 42 ze zm.).

³³ Zob. § 10 pkt 2–3 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 stycznia 2009 r. w sprawie refundacji składek na ubezpieczenia społeczne osób niepełnosprawnych (Dz.U. Nr 8, poz. 42 ze zm.).

³⁴ Zob. art. 25c ust. 8 u.r.z.s. oraz art. 25c ust. 6 zd. 1 u.r.z.s.

6.4. Kontrola wnioskodawcy w zakresie refundacji składek

Prezes Zarządu PFRON może przeprowadzać kontrolę wnioskodawcy w zakresie refundacji składek na ubezpieczenia społeczne. W przypadku stwierdzenia w wyniku kontroli nieprawidłowości wydaje on decyzję nakazującą zwrot wypłaconej refundacji składek na ubezpieczenia społeczne w zakresie stwierdzonych nieprawidłowości. Od decyzji tej przysługuje wnioskodawcy odwołanie do ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego (art. 25d ust. 1–2 u.r.z.s.).

Od 1 stycznia 2015 r. podmiotem uprawnionym do przeprowadzania kontroli wnioskodawcy w zakresie refundacji składek na ubezpieczenia społeczne będzie Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych. Od wydanej przez niego decyzji nakazującej zwrot wypłaconej refundacji składek na ubezpieczenia społeczne nie będzie przysługiwało odwołanie do ministra właściwego spraw zabezpieczenia społecznego, tak jak dotychczas, ale wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy.

7. Osoby niepełnosprawne prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą i korzystające z refundacji składek na ubezpieczenia społeczne – dane statystyczne

W 2013 r. współczynnik aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym wynosił 27,3%, z kolei wskaźnik zatrudnienia oraz stopa bezrobocia osiągnęły odpowiednio 22,4% oraz 17,9%. Aktywnych zawodowo było 524 tys. osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym, pracujących – 430 tys., natomiast bezrobotnych – 94 tys. Status pracujących na własnych rachunek i pracodawców posiadało 79 tys. osób w wieku produkcyjnym, w tym 67 tys. osób prowadziło własną działalność gospodarczą i nie zatrudniało pracowników najemnych, oraz 12 tys.

osób, które prowadziły własną działalność gospodarczą i zatrudniały co najmniej jednego pracownika najemnego³⁵.

W grudniu 2013 r. o refundację składek na ubezpieczenia społeczne wystąpiło 22828 osób niepełnosprawnych prowadzących działalność gospodarczą, w tym 1887 osób z orzeczonym znacznym stopniem niepełnosprawności, 10729 osób z orzeczonym umiarkowanym stopniem niepełnosprawności oraz 10212 osób z orzeczonym lekkim stopniem niepełnosprawności³⁶.

8. Wnioski

Refundacja składek na ubezpieczenia społeczne osób niepełnosprawnych prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą jest jednym z instrumentów mających na celu wspieranie samozatrudnienia osób niepełnosprawnych. Osoba niepełnosprawna, będąca w tym przypadku płatnikiem składek na własne ubezpieczenia, najpierw terminowo opłaca w całości składki, a następnie może ubiegać się o refundację składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe w wysokości określonej przez ustawodawcę. Postępowanie o wypłatę refundacji składek jest sformalizowane, dla wnioskodawcy wiąże się ono z koniecznością spełnienia szeregu wymogów o charakterze techniczno-formalnym. Według danych statystycznych jedynie ok. 30% osób niepełnosprawnych prowadzących działalność gospodarczą składa wnioski o refundację składek na ubezpieczenia społeczne.

Wydaje się, że mechanizm dofinansowania składek na ubezpieczenia społeczne oraz uproszczona procedura składania wniosków o to dofinansowanie (np. składanie wniosku wraz z deklaracją rozliczeniową) byłyby bardziej skutecznym instrumentem aktywizacji zawodowej osób niepełno-

³⁵ Dane na podstawie Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), www.niepelnosprawni.gov.pl/niepelnosprawnosc-w-liczbach-/rynek-pracy/informacje-i-dane-dotyczace-rynk/ (dostęp: 08.09.2014 r.).

³⁶ Dane pochodzące z Systemu Obsługi Dofinansowań i Refundacji (SODiR) PFRON, www.niepelnosprawni.gov.pl/niepelnosprawnosc-w-liczbach-/rynek-pracy/informacje-i-dane-dotyczace-rynk/ (dostęp: 08.09.2014 r.).

sprawy niż refundacja składek oraz sformalizowane postępowanie w sprawie wypłaty tej refundacji. Ponadto osoba niepełnosprawna nie musiałaby już opłacać całej kwoty składek na ubezpieczenia społeczne i przez pewien okres czasu oczekiwać na zwrot części tej kwoty, ponieważ środki mogłyby bezpośrednio trafiać z PFRON do właściwego funduszu – wyodrębnionego w ramach FUS.

Bibliografia:

- Berenda-Łabędź K., Klimkiewicz L., Pałęcka A., *Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Akty wykonawcze. Komentarz*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2002.
- Florczak-Nowak Z., *Wsparcie ze środków publicznych dla osób niepełnosprawnych prowadzących działalność gospodarczą*, „Praca i Rehabilitacja Niepełnosprawnych” 2009, nr 5, s. 14–20.
- Garbat M., *Działalność gospodarcza osób niepełnosprawnych na własny rachunek*, „Praca i Rehabilitacja Niepełnosprawnych” 2006, nr 11–12, s. 21–26.
- Gudowska B., Strusińska-Żukowska J. (red.), *Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2011.
- Jędrasik-Jankowska I., *Pojęcie i konstrukcje prawne ubezpieczenia społecznego*, wyd. 3, LexisNexis, Warszawa 2010.
- Kaczyńska-Wasiak I., *Wsparcie działalności gospodarczej osoby niepełnosprawnej*, „Praca i Rehabilitacja Niepełnosprawnych” 2008, nr 1–2, s. 6–12.
- Kosikowski C., *Ustawa o swobodzie działalności gospodarczej. Komentarz*, wyd. 4, LexisNexis, Warszawa 2008.
- Ratajczak W., *Osoby niepełnosprawne a wykluczenie społeczne – bariery dostępu do pracy* [w:] L. Frąckiewicz (red.), *Wykluczenie społeczne*, Katowice 2005, s. 219–229.
- Szustak E., *Ubezpieczenia społeczne i ubezpieczenia zdrowotne osób prowadzących pozarolniczą działalność i osób z nimi współpracujących*, Warszawa 2010.
- Tyśkiewicz-Mazur A., *Definicje niepełnosprawności na potrzeby rehabilitacji zawodowej i zatrudnienia* [w:] A. Giedrewicz-Niewińska, M. Szablowska-Juckiewicz (red.), *Zatrudnianie osób niepełnosprawnych. Regulacje prawne*, Difin, Toruń 2014, s. 38–48.

- Wantoch-Rekowski J., *Składki na ubezpieczenie emerytalne: konstrukcja i charakter prawny*, TNOiK, Toruń 2005.
- Wantoch-Rekowski J. (red.), *Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych. Komentarz*, TNOiK, Toruń–Warszawa 2007, s. 69.
- Żak A. [w:] A. Świątkowski (red.), *Prawne pojęcie niepełnosprawności*, „Studia z zakresu prawa pracy i polityki społecznej” 2003/2004, s. 347–356.